

Iryna M. Miahkykh, Mariana S. Shkoda
Kyiv National University of Technologies and Design, Ukraine
Nataliia Lytvyn
Kyiv University of Tourism, Economics and Law, Ukraine
**INTERNATIONAL TRADE IN GOODS
AND ITS KEY DEVELOPMENT TRENDS IN UKRAINE**

The article seeks to explore the drastic changes in the modern economic realia in Ukraine which are characterized by intensification of globalization, elimination of barriers that hinder the development of economic relationships with other actors in the world economy. This opens up new opportunities for domestic enterprises to use external factors of development, attract international financial and technological resources, implement production and management best practices, and expand the existing markets. The purpose of this article is to provide insights on the trends of international trade in goods in Ukraine, identify the key vectors to address the international trade challenges in Ukraine and to specify the prospects for further development of international trade in goods. To attain the research objectives, the general research methods have been employed, in particular, the logical approach and generalization, and the methods of statistical and financial analysis – to assess the indicators of export and import of goods in Ukraine. Special emphasis is put on the significant effect from the drop in Ukraine's external turnover with the CIS countries (from 15.2% in 2015 up to 10.8% in 2019). Among the major reasons for the decline in foreign markets trading are geopolitical issues, complete or partial exclusion of Ukrainian enterprises from their direct participation in foreign economic activities, currency instability and volatility of the national economy, etc. According to the results of the study, it is argued that the lag in creating favorable environment to enhance production and international trading along with expanding the state budget revenues (behind imbalanced structure of exchange trade and its low efficiency) will reinforce the structural and investment crisis and extend the period of economic stagnation. All this reduces the opportunities to boost the national economy competitiveness and expand international trading. Thus, there is a need to reconsider the current approaches and actions to gain a competitive edge, in particular this refers to tackling the crisis challenges and facilitate post-crisis economic recovery. The study pinpoints a significant role of exports in shaping Ukraine's economy. Thus exports must become a driver in structural transformation of Ukraine's economy, both in the short-run and in the medium term perspective. In this context, it is proposed that to continue to foster economic partnerships with the EU and other countries globally, Ukraine needs to accomplish the reforms within the country, in particular, improve the business climate, eliminate corruption and strengthen self-government. The Ukraine's international trade efforts should be aimed at increasing and accelerating exports of Ukrainian goods, implementing import substitution policies to improve Ukraine's trade balance; promoting the optimization of import structure; generating government to support Ukrainian exports, etc. Hence, further development of Ukraine's international trade and its implications for the national economy should rely on a balanced government policy to enhance domestic manufacturing, mitigate crisis effects, overcome unemployment, and strengthen the national currency.

Keywords: international trade; goods; geographical structures; export; growth; trends; structure.

Ірина М. Мягких, Мар'яна С. Шкода

Київський національний університет технологій та дизайну, Україна

Наталія Літвін

Київський університет туризму, економіки та права, Україна

ЗОВНІШНЯ ТОРГІВЛЯ ТОВАРАМИ ТА КЛЮЧОВІ НАПРЯМИ ЇЇ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Статтю присвячено розгляду та аналізу значних змін в економіці України, що характеризуються посиленням процесів глобалізації, усуненням бар'єрів, які стримують розвиток економічних зв'язків з іншими суб'єктами світової економіки. Це відкриває нові можливості для використання вітчизняними підприємствами зовнішніх чинників розвитку, залучення міжнародних фінансових і технологічних ресурсів, застосування передового виробничого й управлінського досвіду, розширення ринків збуту. Метою цієї статті є дослідження тенденцій розвитку зовнішньої торгівлі товарами в Україні, ідентифікація ключових напрямів подолання проблем зовнішньої торгівлі в Україні, а також визначення перспектив подальшого розвитку зовнішньої торгівлі товарами. Для вирішення поставлених завдань у роботі використано загальнонаукові методи дослідження, зокрема, метод логічного узагальнення, методи статистичного та фінансового аналізу – для здійснення аналізу показників експорту та імпорту товарів в Україні. Підкреслено суттєвий вплив зниження обсягу зовнішньоторговельного обігу України з країнами СНД (з 15,2% у 2015 році до 10,8% – у 2019). Серед основних причин зниження обсягу торгівлі на зовнішніх ринках необхідно виділити: геополітичні проблеми, повне або часткове виключення з прямої участі в зовнішньоекономічних зв'язках підприємств України, нестабільність валюти та національної економіки тощо. За результатами проведеного дослідження доведено, що відставання у створенні сприятливих умов для розвитку виробництва та зовнішньої торгівлі і розширенні бази надходжень до державного бюджету (за незбалансованої структури зовнішньоторговельного обміну і низькій його ефективності) посилює структурну та інвестиційну кризу і подовжує період стагнації економіки. Все це зменшує можливості підвищення конкурентоспроможності економіки та розширення зовнішньої торгівлі. Тому з метою підвищення конкурентоспроможності України потрібно переглянути заходи щодо її розвитку, що стосуються, зокрема, подолання кризових явищ та посткризового відновлення економіки. Роль експорту у формуванні економіки України є значною, оскільки експорт має перетворитися на чинник структурної перебудови в коротко- та середньостроковій перспективах. Отже, запропоновано, що для продовження нарощування темпів росту економічної співпраці з партнерами з ЄС та іншими державами світу Україні необхідно закінчити розпочаті реформи всередині країни, а саме: поліпшити діловий клімат, зменшити рівень корупції, посилити самоврядування, а у сфері зовнішньої торгівлі України все має бути направлено на нарощування та прискорення темпів обсягів експорту українських товарів, проведення політики імпортозаміщення для поліпшення торговельного балансу України; сприяння оптимізації структури обсягу імпорту товарів для поліпшення збалансованості української зовнішньої торгівлі; формування державних фінансових резервів для підтримки українського експорту. Так, розвиток зовнішньої торгівлі України та з її допомогою економіки країни в найближчій перспективі залежить від виваженої політики уряду щодо стимулювання власного виробництва, зниження кризових явищ, подолання безробіття, сприяння зміцненню національної валюти.

Ключові слова: зовнішня торгівля; товари; географічні структури; експорт; приріст; тенденції; структура.

Ирина Н. Мягких, Марьяна С. Шкода
Киевский национальный университет технологий и дизайна, Украина
Наталья Литвин

Киевский университет туризма, экономики и права, Украина
**ВНЕШНЯЯ ТОРГОВЛЯ ТОВАРАМИ И КЛЮЧЕВЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ
ЕЕ РАЗВИТИЯ В УКРАИНЕ**

Статья посвящена исследованию и анализу значительных изменений в экономике Украины, которые характеризуются усилением процессов глобализации, устранением барьеров, сдерживающих развитие экономических связей с другими субъектами мировой экономики. Это открывает новые возможности для использования отечественными предприятиями внешних факторов развития, привлечения иностранных финансовых и технологических ресурсов, применение передового производственного и управленческого опыта, расширения рынков сбыта. Целью данной статьи является исследование тенденций развития внешней торговли товарами в Украине, идентификация ключевых направлений преодоления проблем внешней торговли в Украине и определения перспектив дальнейшего развития внешней торговли товарами. Для решения поставленных задач в работе использованы общенаучные методы исследования, в частности, метод логического обобщения, методы статистического и финансового анализа – при осуществлении анализа показателей экспорта и импорта товаров в Украину. Отмечено существенное влияние снижения объёма внешнеторгового оборота Украины со странами СНГ (с 15,2% в 2015 году до 10,8% – в 2019). Среди основных причин снижения объёма торговли на внешних рынках необходимо выделить: геополитические проблемы, полное или частичное исключение из прямого участия во внешнеэкономических связях предприятий Украины, нестабильность валюты и национальной экономики и др. По результатам проведённого исследования доказано, что отставание в создании благоприятных условий для развития производства и внешней торговли и расширении базы поступлений в государственный бюджет (при несбалансированной структуре внешнеторгового обмена и низкой его эффективности) усиливает структурный и инвестиционный кризис и удлиняет период стагнации экономики. Все это уменьшает возможности повышения конкурентоспособности экономики и расширения внешней торговли. Поэтому в целях повышения конкурентоспособности Украины нужно пересмотреть меры по её развитию, в частности, касающиеся преодоления кризисных явлений и посткризисного восстановления экономики. Роль экспорта в формировании экономики Украины является существенной, поскольку экспорт должен превратиться в фактор структурной перестройки в кратко- и среднесрочной перспективах. Поэтому предложено, что для продолжения наращивания темпов роста экономического сотрудничества с партнёрами из ЕС и другими государствами мира Украине необходимо закончить начатые реформы внутри страны, а именно: улучшить деловой климат, снизить уровень коррупции, усилить самоуправление, а в сфере внешней торговли Украины все должно быть направлено на наращивание и ускорение темпов объёмов экспорта украинских товаров, проведение политики импортозамещения с целью улучшения торгового баланса Украины; содействие оптимизации структуры объёма импорта товаров для улучшения сбалансированности украинской внешней торговли; формирования государственных финансовых резервов для поддержки украинского экспорта. Таким образом, развитие внешней торговли Украины и с её помощью экономики страны в ближайшей перспективе зависит от взвешенной политики правительства по стимулированию собственного производства, снижение кризисных явлений, преодоление безработицы, содействие укреплению национальной валюты.

Ключевые слова: внешняя торговля; товары; географические структуры; экспорт; пророст; тенденции; структура.

Formulation of the problem. Foreign economic activity in modern conditions is an important and integral area of economic activity of enterprises, organizations, companies, firms and other participants in market relations, as well as the state as a whole.

Today there are significant changes in the Ukrainian economy, characterized by the intensification of globalization processes, the removal of barriers that hinder the development of economic ties with other subjects of the world economy [7]. This opens up new opportunities for domestic enterprises to use external factors of development, attract financial and technological resources from abroad, apply production and management experience, expand markets [7].

The reappraisal of principles and further characteristics of economic development since Ukraine's independence has changed the perception of international cooperation. Outside the factor of international cooperation, it is almost impossible to achieve the solution of the problems of deep reform of the production, trade complexes of Ukraine, the way out of Ukraine from a difficult crisis, and the rationalization of the economy. It is impossible to create production and implement its results, does not meet modern requirements and standards, relying only on its own strength.

Given the priority task of strengthening and increasing the main results of the Ukrainian economy due to the growth of the population's income, the increase in the quality and standard of living, business development and entry of domestic enterprises into international markets, trade issues, as well as international trade is one of the tools of government policy in solving the problems of economic growth of Ukraine. Because of this, research on the development of international trade in Ukraine, the establishment of prospects for such cooperation is certainly an urgent topic that contributes to the strengthening of the domestic economy and requires further research.

Analysis of recent research and publications. The theoretical basis of research in the development of international trade is the works of both foreign scientists, B. Olina [5], D. Ricardo [9], A. Smith [10], J. Stiglitz [11] and other, as well as domestic scientists such as O. Arefiev [1], I. Goncharenko [2], L. Ganushchak-Efimenko [12].

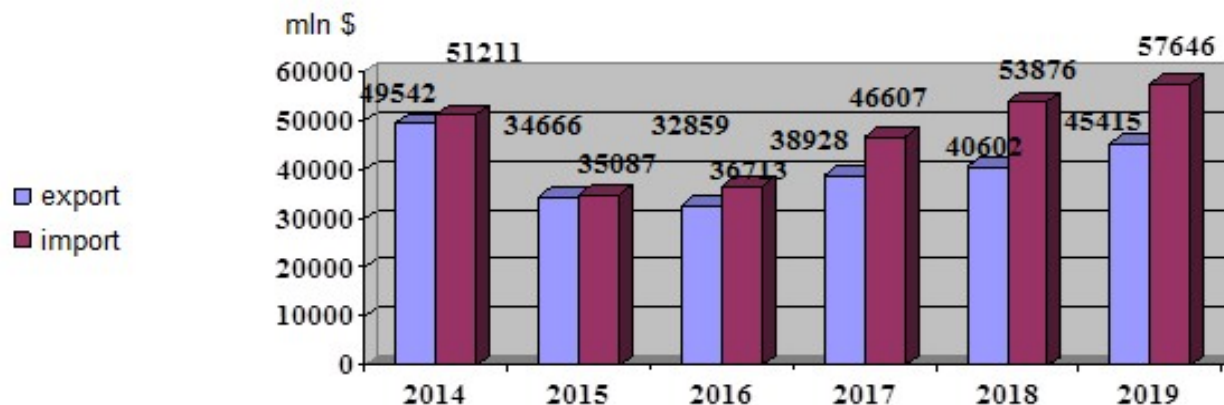
However, despite the rapid pace of events and the changing economic and political situation in Ukraine, foreign trade issues are problematic and remain unresolved. Solving these problems will require strengthening the regulatory influence of the state on the development of economic processes and the introduction of a flexible system of protectionist protection of the domestic producer against excessive external competition and the destructive influence of other external factors. Therefore, it is necessary to identify the main limiting factors that hinder the development of the area under study and pay attention to finding ways to solve the problems posed.

The purpose of the article is to identify the main trends in the development of foreign trade in goods, established its prospects and directions for overcoming a certain problem.

Statement of the main material. The foreign economic relations of Ukraine denote both the state of its economy and the ability of foreign economic policy to neutralize or minimize the destructive influence of external and internal factors on the development of foreign trade, international investment processes, the exchange of technology and labor. Foreign economic activity of enterprises is aimed at carrying out export-import operations on the basis of the contract of sale of goods and financial flows [6].

Effective foreign economic activity contributes to the restoration of the country's export potential, increasing the competitiveness of Ukrainian goods on world markets, the formation of a rational structure of exports and imports, attracting foreign investment on mutually beneficial terms [6].

Today, foreign trade in Ukraine has acquired the character of a mainly unilateral connection (Fig. 1), this is due to the decline of the Ukrainian economy, which is negatively affected by the global financial crisis, as well as the conflict in eastern Ukraine and the annexation of Crimea.

Source: [14, 15].

Figure 1. Indicators of export and import of goods of Ukraine by 2014–2019

Due to the lag in market transformation, Ukraine is not only inferior in terms of economic liberalization to the United States, EU countries and other more developed countries, but also to such post-Soviet states as Georgia, the Russian Federation, Moldova, etc. The reasons for this lie in the persistence of strict regulation of foreign trade, excessive taxation, insufficient maturity of the banking system, uncertainty of property rights, regulation and bureaucratization in entrepreneurial activities, leading to corruption, the shadow of the economy and the functioning of the black market.

The unfavorable development of Ukraine's foreign economic relations illustrates the fairness of the conclusions of those analysts who see the main reason for the unfavorable conditions for the integration of states with economies in transition into the world economy in an ineffective market reform model. This is due to the fact that the state of the economy, foreign trade, international financial relations, the exchange of technology and labor and, as a result, the socio-economic "price" of market transformations depends primarily on their orientation and results.

Figure 1 shows a significant predominance of imports over exports in Ukraine and its main raw material component, not finished products, as in the developed countries of the world. This reflects the consumer policy of our state: "We are ready to buy everything that is missing", and not to produce on our own. Accordingly, domestic enterprises do not exist on the foreign market, what to represent and sell.

The decline in exports and the consequent decline in foreign exchange earnings complicates the financial situation of the State, and the absence of a favorable general economic environment and investment climate limits the possibility of restructuring the economy due to a shortage of domestic resources and foreign direct investment. All this exacerbates the need for external borrowing, represented mainly by loans from the IMF, the World Bank and the EBRD, only part of which is devoted to development, and restructuring of production.

The predominance of imports over exports acquired the largest values in 2016–2019, that is, from 36,713 mln USD (2016) to 57,646 mln USD (2019). The influence of world and domestic economic factors on the development of Ukrainian imports is contradictory. In anticipation of inflation, devalued hryvnia domestic consumers, in order to maintain their savings, bought and bought more imported goods, thereby contributing to the growth of imports into Ukraine and a decrease in its foreign exchange reserves.

The analysis of the commodity structure of foreign trade of Ukraine was carried out according to the data of Tables 1 and 2, made it possible to distinguish several types of goods, most of them are exported and imported by domestic enterprises of foreign economic activity.

Table 1

**Dynamics of Ukraine's export commodity structure beyond broad economic categories
 in 2014–2019, mln UDS**

Product name	Years					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Food products and raw materials for their production	16670	14478	15251	17739	18595	22123
Mineral products	5331	2673	2390	3517	3884	4405
Products of chemical and related industries	3730	2436	1833	2051	2382	2171
Wood and wood products	1954	1540	1511	1647	1966	1780
Industrial products	704	503	464	574	649	697
Ferrous and non-ferrous metals and products from them	14953	9164	8100	9889	11402	9994
Machinery, equipment, vehicles and devices	5432	3339	2748	2863	3003	3426
Others	768	533	562	648	721	819

Table shows data without taking into account the temporarily occupied territory of the Autonomous Republic of Crimea, Sevastopol and the temporarily occupied territories in Donetsk and Luhansk regions.

Source: [14, 15].

As can be seen in the commodity structure of exports during 2014-2019, mineral products, products of chemical and related industries, wood, machinery, equipment, vehicles and devices prevail. It must be noted for the main exported goods 2019 compared to 2015, trade turnover increased by 22559 million US dollars, that is, its share increased in the study period by 64.3%. However, a detailed analysis of the commodity structure of exports allows us to conclude that its condition is generally deteriorating and to judge that foreign states (including the EU) do not need finished products from Ukrainian enterprises, but mainly Ukrainian raw materials, agricultural products or components for the development of their own production. This indicates the absence of such a concept as the competitiveness of domestic industry.

It must be noted that the use of Ukraine's export potential is a prerequisite for economic development and GDP growth. An analysis of the commodity structure of exports showed a predominance of exports of food products and raw materials for their production compared to 2019 and 2015, an increase in exports by 52.8%, respectively wood by 15.6%, ferrous and non-ferrous metals by 9.1% and the like.

International trade is of great importance to any country in the world, and individual States derive a significant share of their income from exports to other countries. We will analyze the external trade turnover around the world (Table 2).

Table 2 shows that the share of goods with EU countries tends to increase, so in 2019 it was 37.1%, which is more than in 2014. But there is a decrease in trade with the CIS countries by 54.3% compared to 2014 and the Russian Federation by 69.6%. It should be noted that Ukraine exports goods in 2019 with the following countries (in % of total exports): the People's Republic of China – 7.8%; The Russian Federation – 5.8%; Turkey – 5.7%; Poland – 5.6%; Italy – 5%; Egypt – 5%; India – 4.34%; Germany – 3.9%; The Netherlands – 3.8%; Belarus – 3.3%; Spain – 2.1%; USA – 1.7%; and other countries 42.6%.

The structure of imports to Ukraine, where mainly processed products are present, is distinctive and reflected in Table 3.

Table 2

Dynamics of export of goods by countries of the world for 2014–2019, mln USD

Countries	Years					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Export of goods	50552	35420	33560	39701	43341	46091
CIS countries	14525	7729	5958	6942	6983	6641
Including the Russian Federation	8696	4200	3069	3377	3045	2642
Other regions of the world	36027	27691	27602	32759	36358	39450
Europe	14162	10619	10950	14400	16720	17512
Asia	15240	12275	11731	12861	13687	15198
America	1248	762	720	1131	1554	1415
Including USA	664	462	417	817	1092	955
Africa	5093	3755	3550	4026	4048	4961
Australia and Oceania	21	14	17	21	47	56
EU country reference	14157	10447	10698	14116	16314	17107
Certificate of the EU country for the export of goods, %	28	29,5	31	35,6	37,6	37,1

Table shows data without taking into account the temporarily occupied territory of the Autonomous Republic of Crimea, Sevastopol and the temporarily occupied territories in Donetsk and Luhansk regions.

Source: [14, 15].

Table 3

Dynamics of the commodity structure of imports of Ukraine by broad economic categories for 2014–2019, mln USD

Product name	Years					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Food products and raw materials for their production	6025	3413	3863	4265	5016	5696
Mineral products	15254	11186	8075	11971	13562	12158
Products of chemical and related industries	10310	7540	8297	9575	10425	10872
Wood and wood products	1466	836	1032	1147	1322	1253
Industrial products	2615	1750	1958	3128	2574	3108
Ferrous and non-ferrous metals and products from them	3208	1898	2182	2878	3430	3516
Machinery, equipment, vehicles and devices	10724	7503	10353	13570	15987	19361
Others	1609	861	943	1073	1560	1682
Total	51211	35087	36713	46607	53876	57646

Table shows data without taking into account the temporarily occupied territory of the Autonomous Republic of Crimea, Sevastopol and the temporarily occupied territories in Donetsk and Luhansk regions.

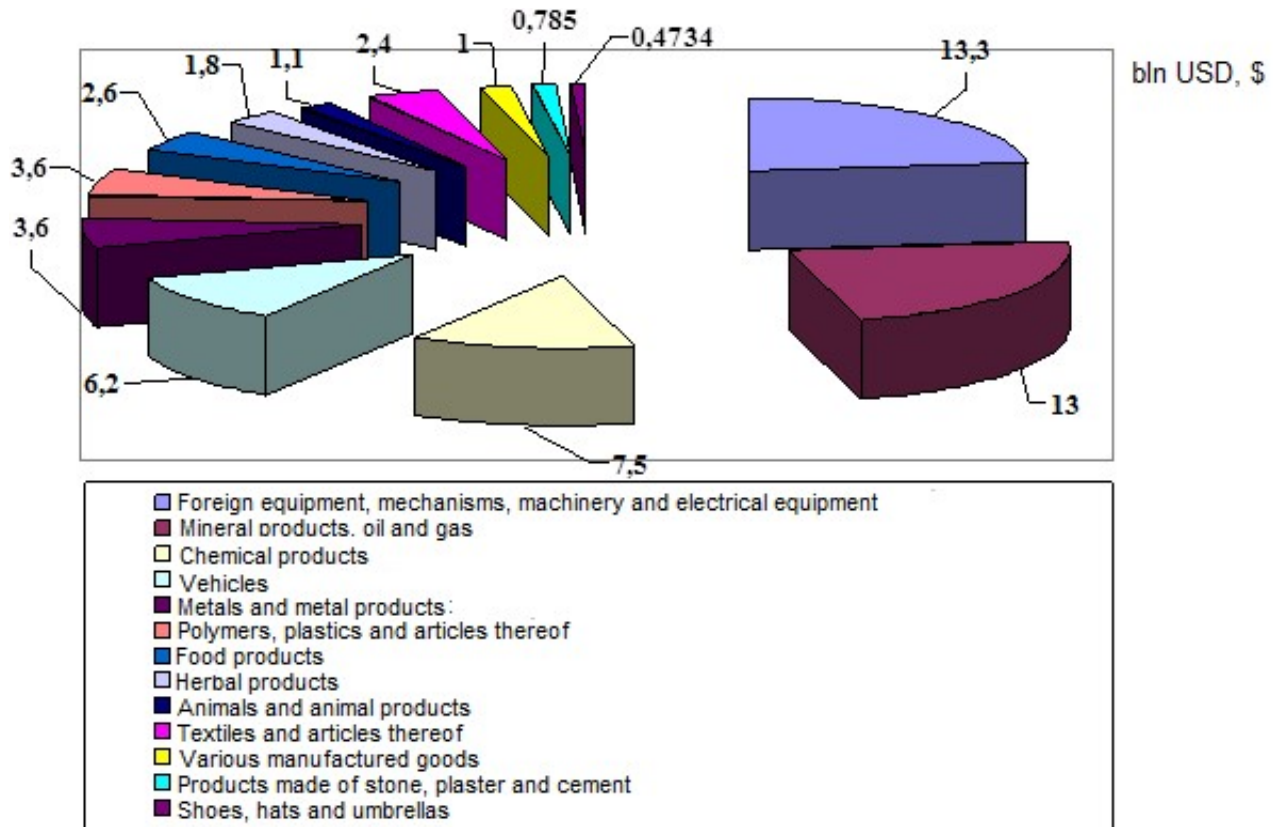
Source: [14, 15].

Consequently, today Ukraine continues to sell raw materials and agricultural products, and to import oil products, polymer products, chemical fertilizers, and many finished goods. As for imports (Fig. 2), it is constantly increasing, so in 2019 it increased by 6.3% in relation to 2018, and in general, Ukraine in 2019 brought in goods for 60.8 billion dollars.

Figure 3 shows the main countries-partners of Ukraine in 2019 import.

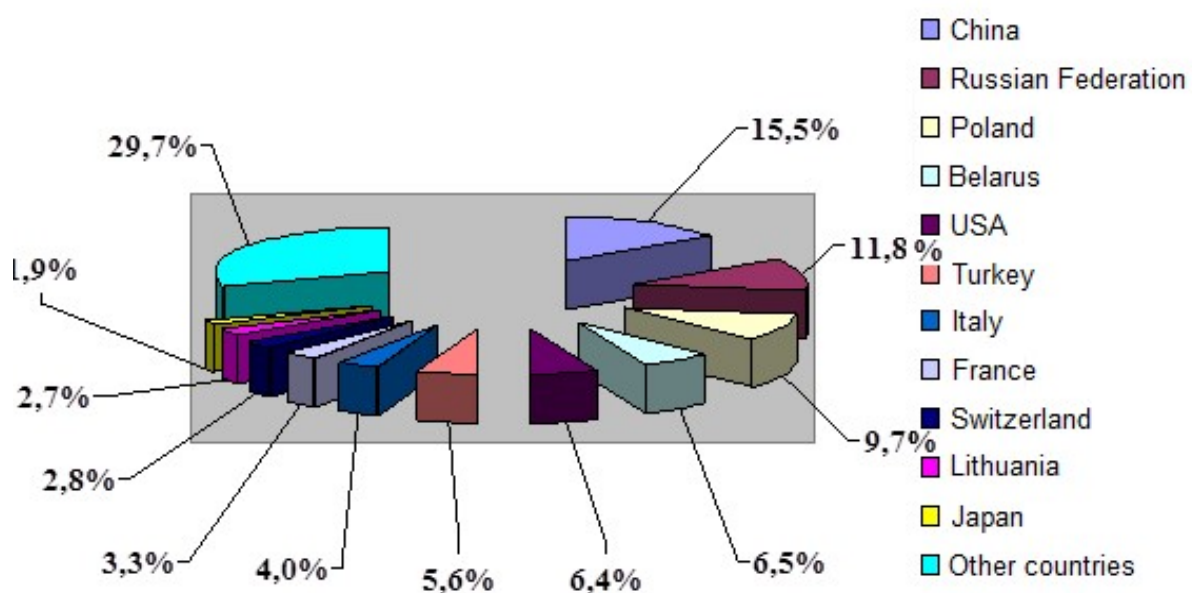
The external trade deficit and the overall decline in GDP also influenced changes in the geographic structure of international trade. This is due to the loss of the Russian Federation as the main importer of Ukraine (the military-political conflict in the east of Ukraine, the annexation of Crimea and the introduction of economic sanctions), that is, a decrease in economic cooperation

between Ukraine and the Russian Federation (from 28,315 mln USD (2014) decreased the volume of imports from the Russian Federation in 14185 mln USD (2019) according to Table 4).

Source: [13].

Figure 2. Import of goods to Ukraine in 2019

Source: [14].

Figure 3. Partner countries Ukraine for the import of goods in 2019, in % to the total volume

Table 4

Dynamics of foreign trade in goods by countries of the world for 2014–2019

Product names	Years					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Foreign trade turnover	135478	98086	98469	116632	129732	139623
CIS countries	43109	25732	21684	25630	27234	25377
Including the Russian Federation	28315	16362	12614	15397	15927	14185
Other regions of the world	92369	72354	76785	91002	102498	114246
Europe	45606	36460	39070	48574	55271	59961
Asia	28252	21674	23065	26305	30244	35105
America	6513	5257	5778	7454	8517	9244
Including USA	4092	3620	4058	5539	6509	7236
Africa	6098	4605	4669	5018	5140	6255
Australia and Oceania	279	277	178	197	143	228
EU country reference	44007	33841	36773	45367	51923	56298
Certificate of the EU country to foreign trade turnover, %	32,5	34,5	37,3	38,9	40	40,3

Source: [14].

One of the main problems of the development of foreign trade turnover in Ukraine is a decrease in its volume with the CIS countries (from 15.2% (2015) to 10.8% (2019)). Among the main reasons for the decline in trade in foreign markets it is necessary to highlight: geopolitical problems, complete or partial exclusion from direct participation in foreign economic relations of Ukrainian enterprises, instability of currency and national economy and the like.

Conclusions. According to the results of the study, the following conclusions can be drawn: the lag in the creation of favorable conditions for the development of production and foreign trade and the expansion of the base of revenues to the state budget with an unfavorable structure of foreign trade exchange and its low efficiency increase the structural and investment crisis and extend the period of stagnation of the economy. All this reduces the possibility of increasing the competitiveness of the economy and expanding foreign trade.

Today, the domestic economy characterized by the lack of significant achievements in the field of foreign trade. Therefore, as a basis for improving its competitiveness, Ukraine needs to review its development measures, which occupy an important place in the system of these measures to overcome crisis phenomena and post-crisis economic recovery. The role of exports in the formation of Ukraine's economy is significant, since exports should become a factor of structural adjustment in the short and medium term.

In order to continue to increase the growth rate of economic cooperation with partners from the EU and other states of the world, Ukraine needs to complete the reforms initiated at home, namely: improve the business climate, reduce corruption, strengthen self-government, and in the field of foreign trade of Ukraine, everything should be aimed at increasing and accelerating the pace of exports of Ukrainian goods, implementing an import substitution policy in order to improve the trade balance of Ukraine; helping to optimize the structure of imports of goods in order to improve the balance of Ukrainian foreign trade; formation of state financial reserves to support Ukrainian exports.

Thus, the development of foreign trade in Ukraine and with its help of the country's economy in the near future depends on the balanced policy of the government to stimulate its own production, reduce crisis events, overcome unemployment, and help strengthen the national currency.

References

Література

1. Arefieva, O.V., Piletska, S.T., Miahkykh, I.M. (2018). Osoblyvosti dii infliatsii ta yii vplyv na ekonomiku Ukrainy [Features of inflation and its impact on the economy of Ukraine]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu – Economic Bulletin of Donbass*, No. 2 (52), P. 95–101 [in Ukrainian].
1. Ареф'єва О. В., Пілецька С. Т., Мягких І. М. Особливості дії інфляції та її вплив на економіку України. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. № 2 (52). С. 95–101.
2. Goncharenko, I.M. (2017). Vektory rozvytku protsesu tovarnoi innovatsii v pidpriemnytstvi [Vectors of development of the process of commodity innovation in entrepreneurship]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu tekhnologii ta dizainu. Serii: Ekonomichni nauky – Bulletin of Kyiv National University of Technologies and Design. Series: Economic Sciences*, No. 3 (111), P. 90–96 [in Ukrainian].
2. Гончаренко І. М. Вектори розвитку процесу товарної інновації в підприємстві. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія: Економічні науки*. 2017. № 3 (111). С. 90–96.
3. Goncharenko, I.M. (2016). Vprovadzhennia stratehii vyzhyvannia v systemu antykrizovoho upravlinnia torhovelnykh pidpriemstv v Ukraini [Implementation of survival strategy in the system of anti-crisis management of trade enterprises in Ukraine]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu tekhnologii ta dizainu. Serii: Ekonomichni nauky – Bulletin of Kyiv National University of Technologies and Design. Series: Economic Sciences*, No. 4 (101), P. 69–75 [in Ukrainian].
3. Гончаренко І. М. Впровадження стратегії виживання в систему антикризового управління торговельних підприємств в Україні. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія: Економічні науки*. 2016. № 4 (101). С. 69–75.
4. Nifatova, O.M., Hulina, O.D. (2019). Osoblyvosti marketynhovykh doslidzhen intehrovanykh struktur [Features of marketing research of integrated structures]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu tekhnologii ta dizainu. Serii: Ekonomichni nauky – Bulletin of Kyiv National University of Technologies and Design. Series: Economic Sciences*, No. 1 (131), P. 58–66 [in Ukrainian].
4. Ніфатова О. М., Гуліна О. Д. Особливості маркетингових досліджень інтегрованих структур. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія: Економічні науки*. 2019. № 1 (131). С. 58–66.
5. Ohlin, B. (1924). *Handelns teori*. Stockholm.
5. Ohlin B. *Handelns teori*. Stockholm, 1924.
6. Piletska, S.T. (2013). Vplyv mekhanizmu zovnishnoekonomichnoi diialnosti pidpriemstv aviatsiinoi promyslovosti na yikh finansovu nezalezhnist [The influence of the mechanism of foreign economic activity of the aviation industry on their financial independence]. *Biznes Inform – Business Inform*, No. 6, P. 52–56 [in Ukrainian].
6. Пілецька С. Т. Вплив механізму зовнішньоекономічної діяльності підприємств авіаційної промисловості на їх фінансову незалежність. *Бізнес Інформ*. 2013. № 6. С. 52–56.
7. Piletska, S.T. (2010). Osoblyvosti zovnishnoekonomichnoi diialnosti pidpriemstv [Features of foreign economic activity of enterprises]. *Visnyk Donetskoho universytetu ekonomiky ta prava – Bulletin of Donetsk University of Economics and Law*, No. 1, P. 102–107 [in Ukrainian].
7. Пілецька С. Т. Особливості зовнішньоекономічної діяльності підприємств. *Вісник Донецького університету економіки та права*. 2010. № 1. С. 102–107.
8. Prokhorova, V.V. (2016). Eksportno-importna oriientatsiia rozvytku promyslovykh pidpriemstv v
8. Прохорова В. В. Експортно-імпортна орієнтація розвитку про-

- stratehichnomu upravlinni [Export-import orientation of industrial enterprises development in strategic management]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky – Global and national economic problems*. Mykolayiv National University named after VO Sukhomlynsky, Vol. 14, P. 522–525 [in Ukrainian].
9. Rikardo, D. (1955). Nachala politicheskoi ekonomii i nalogovogo oblozheniia [The beginnings of political economy and taxation]. Moscow: State Publishing House of Political Literature. Vol. 1. 360 p. [in Russian].
10. Smit, A. (2007). Issledovanie o prirode i prichinakh bogatstva narodov [Research on the nature and causes of the wealth of nations]. Moscow: Eksmo. Serii: Antologiya ekonomicheskoi mysli [Series: Anthology of Economic Thought]. 960 p. [in Russian].
11. Stiglitz, J.E. (2010). Freefall: America, Free Markets, and the Sinking of the World Economy. W. W. Norton & Company. 361 p.
12. Ganushchak-Efimenko, L., Shcherbak, V., Nifatova, O., Kolodiziev, O., Rebilas, R. (2019). Methodological framework for integrated business structures branding development in Ukraine. *Innovative Marketing*, No. 15 (2), P. 14–29. [http://dx.doi.org/10.21511/im.15\(2\).2019.02](http://dx.doi.org/10.21511/im.15(2).2019.02).
13. Analitichnyi portal "Slovo i dilo" [Analytical portal "Word and Dilo"]. Retrieved from: <https://www.slovoidilo.ua/2020/02/20/infografika/ekonomika/zovnishnya-torhivlya-kym-ta-chym-najbilshe-torhuvala-ukrayina-2019-roczii> [in Ukrainian].
14. Ekonomichna statystyka / Zovnishnoekonomichna diialnist [Economic statistics / Economic statistics]. Retrieved from: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm [in Ukrainian].
15. Platizhnyi balans Ukrainy [Balance of payments of Ukraine]. Retrieved from: <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=27033405> [in Ukrainian].
- мислових підприємств в стратегічному управлінні. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Миколаїв: Миколаївський національний університет імені ВО Сухомлинського, 2016. Вип. 14. С. 522–525.
9. Рикардо Д. Начала политической экономики и налогового обложения. Москва: Гос.-ное изд.-во пол-кой лит-ры, 1955. Т. 1. 360 с.
10. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. М.: Эксмо, 2007. Серия: Антология экономической мысли. 960 с.
11. Stiglitz J. E. Freefall: America, Free Markets, and the Sinking of the World Economy. W. W. Norton & Company. 2010. 361 p.
12. Ganushchak-Efimenko L., Shcherbak V., Nifatova O., Kolodiziev O., Rebilas R. Methodological framework for integrated business structures branding development in Ukraine. *Innovative Marketing*. 2019. No. 15 (2). P. 14–29. [http://dx.doi.org/10.21511/im.15\(2\).2019.02](http://dx.doi.org/10.21511/im.15(2).2019.02).
13. Аналітичний портал "Слово і діло". URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/02/20/infografika/ekonomika/zovnishnya-torhivlya-kym-ta-chym-najbilshe-torhuvala-ukrayina-2019-roczii>.
14. Економічна статистика / Зовнішньоекономічна діяльність. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu_u/zed.htm.
15. Платіжний баланс України. URL: <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=27033405>.